

Розвадовський В.І.

ОСОБЛИВОСТІ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У КОНСТИТУЦІЙНОМУ ПРОВАДЖЕННІ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Проблематика конституційно-правової відповідальності є невід’ємним складовим елементом правового статусу учасників конституційного провадження в Україні. Це, одного боку, пов’язане з правами та обов’язками учасників зазначеного виду провадження, а з іншого боку – стан реалізації заходів такої відповідальності впливатиме на ефективність самого конституційного провадження та на ступінь захисту законних інтересів учасників зазначеного провадження. Саме тому зазначене питання відзначається актуальністю та практичною значимістю.

Стан дослідження. Ключовими методологічними засадами у питаннях визначення кола суб’єктів конституційно-правової відповідальності в конституційному провадженні є наявність спеціального конституційно-правового статусу. З числа учасників зазначеного провадження такий статус має лише Конституційний Суд України, його органи та судді КСУ.

Іншим важливим питанням, яке пов’язане з детермінацією конституційно-правової відповідальності, є питання про позитивний (перспективний) та негативний (ретроспективний) аспекти даного виду відповідальності у конституційному провадженні. У юридичній науці існує ціла низка підходів до розуміння таких аспектів відповідальності. Зокрема, О. В. Іваненко представляє науковий напрям, який заперечує існування перспективної юридичної відповідальності, а стоїть на позиціях визнання лише ретроспективної (або ж негативної) юридичної відповідальності. На думку О. В. Іваненко, юридична відповідальність не може розумітися інакше, ніж зазнавання правопорушником несприятливих наслідків, відчуття ним на собі визначеної форми державного примусу. Застосувати санкцію правової норми до її порушника

– означає покласти на нього юридичний обов'язок, змусити його відповідати за вчинене [1, с. 4].

Науковий напрям, який передбачає поєднання ретроспективної (негативної) та перспективної (позитивної) відповідальності, представляють В. І. Кафарський, який обґрунтовує наявність позитивної (перспективної) та негативної (ретроспективної) конституційно-правової відповідальності політичних партій [2, с. 24], В. Ф. Погорілко та В. Л. Федоренко, які визначили конституційно-правову відповідальність як самостійний вид юридичної відповідальності, що передбачає належне сумлінне виконання суб'єктами конституційного права своїх обов'язків (позитивний аспект) або настання негативних наслідків чи небажаної зміни конституційно-правового статусу для цих суб'єктів за порушення норм чинного конституційного права (негативний аспект) [3, с. 118]. Їхню думку поділяє Т. І. Тарахонич, вважаючи таке комплексне визначення конституційно-правової відповідальності найбільш вдалим [4, с. 60].

Науковий напрям, який підтримує визнання ретроспективної (негативної) та перспективної (позитивної) відповідальності, однак обґрунтовує їх розмежування та роздільне існування, представляють М. С. Малєїн та В. М. Шаповал.

М. С. Малєїн взагалі ставить проблемне питання про те, чи можна (і чи потрібно?) поєднувати одним поняттям відповідальності настільки різні категорії, як благо (позитивна відповідальність) і зло (негативна відповідальність) [5, с. 133].

В. М. Шаповал розмежує конституційно-правову відповідальність та відповідальність, передбачену нормами конституції. На його думку, між конституційно-правовою відповідальністю та відповідальністю, передбаченою нормами конституції, існує зв'язок, подібний до зв'язку між негативною і позитивною відповідальністю [6, с. 86].

Четвертий напрям юридичної науки обґрунтовує, в одних випадках, можливість поєднання перспективної (позитивної) та ретроспективної (негативної) відповідальності, а в інших випадках – існування лише ретроспективної (негативної) відповідальності. Представником такої наукової позиції виступає А. Червяцова, на

думку якої в одних випадках конституційна відповідальність має позитивно-ретроспективний характер (відповідальність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, посадових осіб), а в інших – виступає виключно у ретроспективному аспекті (відповідальність громадян, громадських організацій та ін.) [7, с. 11].

У своєму дисертаційному усі вищенаведені підходи узагальнив В. В. Книш, який підтримав підхід пов'язаний з поєднанням позитивної та негативної конституційно-правової відповідальності [8, с. 171].

Проте, незважаючи на наявність цілої низки наукових підходів, які присвячені теоретико-правовому та конституційно-правовому дослідженню юридичної природи конституційно-правової відповідальності, окремої уваги заслуговує дослідження такого виду відповідальності у розрізі конституційного провадження. Саме тому ми вважаємо, що перспективний та ретроспективний аспекти конституційно-правової відповідальності також можна поєднати і у нашому дослідженні. Тому вважаємо за доцільне виділити наступні аспекти: 1) позитивна та негативна конституційно-правова відповідальність Конституційного Суду України; 2) позитивна та негативна конституційно-правова відповідальність органів КСУ; 3) позитивна та негативна конституційно-правова відповідальність суддів КСУ.

Постановка завдання. Метою статті є висвітлення основоположних засад конституційно-правової відповідальності учасників конституційного провадження.

Виклад основного матеріалу. Приступаючи до дослідження позитивної конституційно-правової відповідальності Конституційного Суду України, доцільно зауважити, що вона впливає з ч. 1 ст. 7 Закону України «Про Конституційний Суд України» та базується на його повноваженнях, зокрема: 1) вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність) законів України та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим; 2) офіційне тлумачення Конституції України [9]; 3) надання за зверненням

Президента України або щонайменше сорока п'яти народних депутатів України, або Кабінету Міністрів України висновків про відповідність Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість; 4) надання за зверненням Президента України або щонайменше сорока п'яти народних депутатів України висновків про відповідність Конституції України (конституційність) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою; 5) надання за зверненням Верховної Ради України висновку щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпичменту в межах, визначених статтями 111 і 151 Конституції України; 6) надання за зверненням Верховної Ради України висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України вимогам статей 157 і 158 Конституції України [9]; 7) надання за зверненням Верховної Ради України висновку про порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України або законів України; 8) вирішення питань про відповідність Конституції України та законам України нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим за зверненням Президента України згідно з частиною другою статті 137 Конституції України; 9) вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність) законів України (їх окремих положень) за конституційною скаргою особи, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України суперечить Конституції України [9; 10].

Позитивна відповідальність КСУ також впливає з ч. 4 § 27 Регламенту КСУ, за яким на засіданнях Суду: 1) ухвалює рішення про дострокове звільнення з посади Голови Суду, заступника Голови Суду; 2) ухвалює постанову про персональний склад делегацій Суду та їх керівників, про участь суддів Конституційного Суду у науково-практичних конференціях, симпозіумах, фахових національних, міжнародних, інших заходах; 3) визначає деталі мантиї; 4) створює постійні комісії Суду та затверджує положення про

них; 5) затверджує склад Науково-консультативної ради та Положення про неї; 6) затверджує склад редакційної ради «Вісника Конституційного Суду України»; 7) затверджує структуру і штатний розпис Секретаріату; 8) затверджує положення про Секретаріат, Архів Суду, Бібліотеку Суду, вносить зміни та доповнення до них [9]; 9) призначає на посаду та звільняє з посади керівника Секретаріату, першого заступника, заступників керівника Секретаріату; 10) розглядає пропозиції щодо обсягу фінансування Суду, затверджує кошторис на кожний фінансовий рік; 11) заслуховує інформацію Голови Суду, а у разі його відсутності – заступника Голови Суду або Судді, який виконує обов'язки Голови Суду, про ефективність використання Секретаріатом бюджетних коштів на утримання і забезпечення діяльності Суду; 12) затверджує порядок організації поховання суддів Конституційного Суду, суддів Конституційного Суду у відставці; 13) затверджує текст щорічної інформаційної доповіді Суду; 14) затверджує порядок забезпечення онлайн-трансляцій відкритої частини пленарних засідань Сенату, Великої палати; 15) вирішує інші питання внутрішньої діяльності Суду, не пов'язані з конституційним провадженням [9; 11].

Отже, позитивна конституційно-правова відповідальність КСУ безпосередньо базується на належному виконанні ним своїх повноважень.

Що ж стосується негативної конституційно-правової відповідальності КСУ, то вона прямо не передбачена законодавством. На наш погляд, формою такої відповідальності може стати втрата ним повноважності відповідно до ст. 10 Закону «Про Конституційний Суд України», за якою він є повноважним здійснювати конституційне провадження, якщо у його складі є щонайменше 12 суддів Конституційного Суду, які набули повноважень. Проте у цьому випадку втрата повноважності безпосередньо залежить від індивідуальної відповідальності та втрати конституційно-правового статусу понад 1/3 суддів від загального складу КСУ [9].

На окрему увагу заслуговує конституційно-правова відповідальність органів КСУ. Згідно ч. 1 ст. 32 Закону «Про Конституційний Суд України», у складі Суду діють Велика палата, два сенати

та шість колегій. При цьому, позитивна відповідальність Великої палати КСУ базується на ч. 2 ст. 35 зазначеного закону та передбачає розгляд питань щодо: 1) відповідності Конституції України (конституційності) законів України та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим; 2) офіційного тлумачення Конституції України; 3) відповідності Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість; 4) відповідності Конституції України (конституційності) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою; 5) додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту в межах, встановлених статтями 111 і 151 Конституції України; 6) відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України вимогам статей 157 і 158 Конституції України; 7) порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України або законів України; 8) відповідності нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим Конституції України та законам України; 9) відповідності Конституції України (конституційності) законів України (їх окремих положень) за конституційними скаргами у разі відмови Сенату від розгляду справи на розсуд Великої палати; 10) вирішення процедурних питань, що виникають під час конституційного провадження [9].

Якщо вести мову про негативну конституційно-правову відповідальність Великої палати КСУ, то тут вона тотожна відповідальності самого КСУ відповідно до ст. 10 Закону «Про Конституційний Суд України», тобто у частині індивідуальної відповідальності та втрати конституційно-правового статусу понад 1/3 суддів від загального складу КСУ [9].

Позитивна конституційно-правова відповідальність сенату базується на ч. 1 § 54 Регламенту КСУ. До сфери його відповідальності тут належать питання про: 1) відкриття або відмови у відкритті конституційного провадження у справі за конституцій-

ною скаргою, якщо Колегія не одноставно постановила ухвалу про відмову у відкритті конституційного провадження; 2) тимчасового залучення Судді до складу неповноважної Колегії; 3) задоволення чи незадоволення відводу (самовідводу) Судді; 4) визнання конституційного провадження у справі невідкладним; 5) визначення форми конституційного провадження у справі; 6) розгляду справи на закритому пленарному засіданні; 7) витребування від Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, Генерального прокурора, судів, інших органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, посадових осіб, підприємств, установ, організацій усіх форм власності, політичних партій, громадських об'єднань копій документів, матеріалів, а також відомостей, що стосуються справи; 8) призначення експертизи у справі, залучення до участі у конституційному провадженні спеціалістів, виклику на засідання, пленарне засідання Сенату учасників конституційного провадження, залучених учасників конституційного провадження; 9) інші питання, пов'язані з відкриттям, відмовою у відкритті або закриттям конституційного провадження у справі, іншими процесуальними діями, клопотаннями, процедурою розгляду справ, що не віднесені до розгляду на засіданні Колегії, Великої палати [12].

Негативна відповідальність Сенату безпосередньо залежить від персонального складу суддів КСУ, які входять до його складу. У відповідності з ч. 1 ст. 35 Закону «Про Конституційний Суд України», Сенат діє у складі дев'яти суддів Конституційного Суду. Якщо ж кількість суддів Конституційного Суду є меншою за 18, Сенат є повноважним за умови участі в ньому щонайменше шести суддів Конституційного Суду [9].

У даному випадку повноважність Сенату, як і КСУ та Великої палати, залежить від повноважності самих суддів, які входять до його складу, тобто від припинення їх повноважень з об'єктивних причин чи у зв'язку з вчиненням ними конституційних деліктів.

Позитивна конституційно-правова відповідальність колегій КСУ базується на ч. 2 § 56 Регламенту КСУ, відповідно до якого на засіданні Колегії вирішуються питання щодо: 1) обрання

секретаря Колегії; 2) відкриття або відмови у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням, конституційним зверненням, конституційною скаргою; 3) заміни Судді-доповідача у справі, якщо він не може з поважних причин (через хворобу, відрадження, відпустку тощо) упродовж трьох місяців здійснювати підготовку матеріалів справи до розгляду або його заяву про самовідвід чи заяву про відвід задоволено; 4) залучення органів та посадових осіб, свідків, експертів, спеціалістів, перекладачів та інших осіб до участі у засіданні Колегії [12]; 5) витребування від Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, Генерального прокурора, судів, інших органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, посадових осіб, підприємств, установ, організацій усіх форм власності, політичних партій, громадських об'єднань копій документів, матеріалів, а також відомостей, що стосуються справи; 6) виклику на засідання Колегії учасників конституційного провадження (їх представників), посадових осіб, експертів, спеціалістів, свідків, громадян, участь яких необхідна для забезпечення об'єктивного і повного розгляду справи; 7) повернення звернення до Суду, якщо суб'єкт звернення до Суду письмовою заявою відкликав це звернення під час його вивчення Суддею-доповідачем у справі; 8) інші питання, пов'язані з відкриттям або відмовою у відкритті конституційного провадження у справі, іншими процесуальними діями, клопотаннями, процедурою розгляду справ, не віднесені до розгляду на засіданні Сенату, Великої палати [12].

Свої особливості також має індивідуальна конституційно-правова відповідальність суддів КСУ. При цьому, його позитивна відповідальність базується на ст. 18 Закону «Про Конституційний Суд України» у якій передбачено його повноваження: 1) здійснювати попередню підготовку питань, що їх розглядають Велика палата, Сенат, Колегія суддів Конституційного Суду України; 2) брати участь у розгляді справ; 3) можливість публічно висловлювати свою думку щодо суті лише тих справ, у яких Суд уже ухвалив рішення чи надав висновок [9].

Разом з тим, суддя КСУ також підпадає під механізм негативної конституційно-правової відповідальності у наступних випадках: 1) набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього за вчинення ним злочину. Дана підстава визначена у п. 5 ч. 1 ст. 20 Закону «Про Конституційний Суд України» та § 9 Регламенту КСУ. У цьому разі після отримання копії обвинувального вироку, який набрав законної сили, Голова Суду, а у разі його відсутності – заступник Голови Суду або Суддя, який виконує обов'язки Голови Суду, видає розпорядження про припинення трудових відносин із Суддею у зв'язку з припиненням повноважень Судді [9; 12]; 2) порушення ним вимог щодо несумісності. У цьому разі за п. 2 ч. 1 ст. 21 Закону «Про Конституційний Суд України» та § 12 Регламенту КСУ при надходженні до Суду звернення про порушення Суддею вимог щодо несумісності Голова Суду, а у разі його відсутності – заступник Голови Суду або Суддя, який виконує обов'язки Голови Суду, направляє це звернення до постійної комісії з питань регламенту та етики Суду. З метою перевірки обставин, що вказують на порушення Суддею вимог щодо несумісності, постійна комісія з питань регламенту та етики Суду пропонує Судді надати усні або письмові пояснення. Постійна комісія з питань регламенту та етики Суду також має право направляти запити до державних органів, підприємств, установ та організацій, які можуть підтвердити чи спростувати інформацію стосовно порушення Суддею вимог щодо несумісності. За результатами розгляду отриманої інформації постійна комісія з питань регламенту та етики Суду готує висновок, у якому зазначає про наявність чи відсутність підстав для звільнення Судді з посади, та направляє його Голові Суду, а у разі його відсутності – заступнику Голови Суду або Судді, який виконує обов'язки Голови Суду, для розгляду на спеціальному пленарному засіданні Суду. Не пізніше сьомого робочого дня з дня отримання висновку постійної комісії з питань регламенту та етики Суду Голова Суду, а у разі його відсутності – заступник Голови Суду або Суддя, який виконує обов'язки Голови Суду, скликає спеціальне пленарне засідання Суду. Голова постійної комісії з питань регламенту та етики Суду на спеціальному пленарному засіданні Суду оголошує

висновок постійної комісії з питань регламенту та етики Суду. Суддя, стосовно якого розглядається питання про звільнення з посади за порушення вимог щодо несумісності, має право надати пояснення Суду щодо інформації, викладеної у цьому висновку, та загалом стосовно питання порушення ним вимог щодо несумісності. У разі визнання Судом обставин, викладених у висновку постійної комісії з питань регламенту та етики Суду, такими, що підтверджують порушення Суддею вимог щодо несумісності, Суд більшістю суддів Конституційного Суду, які беруть участь у спеціальному пленарному засіданні Суду, попереджає Суддю про необхідність усунення обставин, що свідчать про порушення ним вимог щодо несумісності. Строк, протягом якого Суддя має усунути ці обставини, визначає Суд. Про усунення протягом визначеного Судом строку обставин, що свідчать про порушення Суддею вимог щодо несумісності, Суддя повідомляє Голову Суду, а у разі його відсутності – заступника Голови Суду або Суддю, який виконує обов'язки Голови Суду, та надає документи, які підтверджують усунення таких обставин. Голова Суду, а у разі його відсутності – заступник Голови Суду або Суддя, який виконує обов'язки Голови Суду, не пізніше сьомого робочого дня скликає спеціальне пленарне засідання Суду для розгляду зазначених документів та вирішення питання про усунення обставин, що свідчать про порушення Суддею вимог щодо несумісності. Якщо протягом визначеного Судом строку Суддя не повідомив про усунення обставин, що свідчать про порушення ним вимог щодо несумісності, або не надав документів, які підтверджують усунення таких обставин, Голова Суду, а у разі його відсутності – заступник Голови Суду або Суддя, який виконує обов'язки Голови Суду, наступного робочого дня після закінчення визначеного Судом строку повідомляє про це суддів Конституційного Суду та не пізніше сьомого робочого дня скликає спеціальне пленарне засідання Суду для вирішення питання про звільнення Судді з посади за порушення ним вимог щодо несумісності. Рішення про звільнення Судді з посади Суд ухвалює щонайменше двома третинами від його конституційного складу [9; 12]; 3) вчинення ним істотного дисциплінарного проступку, грубе чи систематичне нехтування своїми

обов'язками, що є несумісним зі статусом судді Конституційного Суду або виявило його невідповідність займаній посаді. Питання про звільнення Судді з посади за такою підставою Суд розглядає на спеціальному пленарному засіданні за наявності висновку постійної комісії з питань регламенту та етики Суду. Вказана підстава закріплена у п. 3 ч. 1 ст. 21 Закону «Про Конституційний Суд України» та § 13 Регламенту КСУ. При цьому у разі надходження до Суду звернення про вчинення Суддею істотного дисциплінарного проступку, грубого чи систематичного нехтування своїми обов'язками, що є несумісним зі статусом Судді або виявило його невідповідність займаній посаді, Суд на спеціальному пленарному засіданні ухвалює постанову про розгляд цього звернення постійною комісією з питань регламенту та етики Суду. Постійна комісія з питань регламенту та етики Суду має право направляти запити до державних органів, підприємств, установ та організацій, які можуть надати інформацію стосовно вчинення Суддею істотного дисциплінарного проступку, грубого чи систематичного нехтування своїми обов'язками, що є несумісним зі статусом Судді або виявило його невідповідність займаній посаді. Суддя, стосовно якого порушено питання про звільнення з посади, надає постійній комісії з питань регламенту та етики Суду усні та письмові пояснення щодо звернення про вчинення ним істотного дисциплінарного проступку, грубого чи систематичного нехтування своїми обов'язками, що є несумісним зі статусом Судді або виявило його невідповідність займаній посаді. За результатами розгляду звернення постійна комісія з питань регламенту та етики Суду у строк, визначений Судом, готує висновок, у якому зазначає про наявність чи відсутність підстав для звільнення Судді з посади, та направляє його Голові Суду, а у разі його відсутності – заступнику Голови Суду або Судді, який виконує обов'язки Голови Суду, для розгляду на спеціальному пленарному засіданні Суду. Не пізніше сьомого робочого дня з дня отримання висновку Голова Суду, а у разі його відсутності – заступник Голови Суду або Суддя, який виконує обов'язки Голови Суду, скликає спеціальне пленарне засідання Суду. Голова постійної комісії з питань регламенту та етики Суду на спеціальному пленарному засіданні

Суду оголошує висновок постійної комісії з питань регламенту та етики Суду. Суддя, стосовно якого розглядається питання про звільнення з посади, має право надати пояснення Суду щодо інформачії, викладеної у цьому висновку. Якщо Суд визнає в діях Судді наявність істотного дисциплінарного проступку, грубого чи систематичного нехтування своїми обов'язками, що є несумісним зі статусом Судді або виявило його невідповідність займаній посаді, Суд щонайменше двома третинами від його конституційного складу ухвалює рішення про звільнення Судді з посади [9; 12; 13, с. 197].

Висновки. Отже, аналіз механізму конституційно-правової відповідальності у конституційному провадженні дає можливість констатувати, що у законодавстві належним чином відображена лише індивідуальна негативна відповідальність суддів КСУ, а колегіальна (колективна) негативна конституційно-правова відповідальність органів КСУ потребує додаткової регламентації. Саме тому пропонується у Закону України «Про Конституційний Суд України» передбачити окремий розділ, у якому слід системно поєднати механізми індивідуальної та колегіальної відповідальності у конституційному провадженні.

1. Іваненко О. В. *Сутність юридичної відповідальності та роль правоохоронних органів у її забезпеченні: Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. К., 2007. 20 с.*
2. Кафарський В. І. *Конституційно-правове регулювання організації та діяльності політичних партій в Україні: Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д.-ра юрид. наук: спец. 12.00.02 – «конституційне право; муніципальне право». К., 2010. 36 с.*
3. Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. *Конституційно-правова відповідальність // Правова держава: Щорічник наукових праць Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. К.: Юридична книга, 2002. Вип. 13. С. 114 – 130.*
4. Тарахонич Т. І. *Види юридичної відповідальності: теоретико-методологічні підходи // Інститут юридичної відповідальності у демократичних правових системах: Монографія / За заг. ред. Н. М. Оніщенко. К.: Юридична думка, 2009. С. 51 – 69.*
5. Малєин Н. С. *Правонарушение: понятие, причины, ответственность. М.: Юрид. лит., 1985. 190 с.*

6. Шаповал В. М. *Сучасний конституціоналізм: Монографія*. К.: Юридична фірма «Салком»; Юрінком Інтер, 2005. 560 с.
7. Червяцова А. О. *Конституційно-правова відповідальність в системі видів юридичної відповідальності: теоретико-правовий аспект: Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 – «конституційне право»*. Х., 2004. 17 с.
8. Книш В. В. *Теоретико-правове дослідження інституту конституційно-правової відповідальності в Україні: дис... д-ра юрид. наук: спец.: 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень*. Івано-Франківськ, 2018. 431 с.
9. *Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 року № 2136-VIII*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>.
10. Коментар судді Конституційного Суду України Сергія Головатого щотижневику «Юридическая практика» (15.01.2019). URL: <http://www.ccu.gov.ua/publikaciya/komentar-suddi-konstytucijnogo-sudu-ukrayiny-sergiya-golovato-shchotyzhnevuku>.
11. Закон України Про Конституційний суд України. Науково-практичний коментар. Станом на 02.09.2019 р. URL: <https://www.yakaboo.ua/zakon-ukraini-pro-konstitucijnij-sud-ukraini-naukovo-praktichnij-komentar.html>.
12. *Про Регламент Конституційного Суду України: Постанова Конституційного Суду України від 22 лютого 2018 року № 1-пс/2018*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0001710-18#n12>.
13. Розвадовський В. І. Статус конституційного суду України в конституційному провадженні. *Збірник наукових праць. Матеріали 10-ї міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 жовтня 2019 р.)*. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2019. С. 197.

Розвадовський В. І. Особливості конституційно-правової відповідальності у конституційному провадженні України

У статті автор обґрунтовує думку про те, що проблематика конституційно-правової відповідальності є невід'ємним складовим елементом правового статусу учасників конституційного провадження в Україні. Це, одного боку, пов'язане з правами та обов'язками учасників зазначеного виду провадження, а з іншого боку – стан реалізації заходів такої відповідальності впливатиме на ефективність самого конституційного провадження та на ступінь захисту законних інтересів учасників зазначеного провадження. Саме тому зазначене питання відзначається актуальністю та практичною значимістю.

На переконання автора, ключовими методологічними засадами у питаннях визначення кола суб'єктів конституційно-правової відповідальності в конститу-

ційному провадженні є наявність спеціального конституційно-правового статусу. З числа учасників зазначеного провадження такий статус має лише Конституційний Суд України, а також його органи та судді. Іншим важливим питанням, яке пов'язане з детермінацією конституційно-правової відповідальності, є питання про позитивний (перспективний) та негативний (ретроспективний) аспекти даного виду відповідальності у конституційному провадженні.

Враховуючи вищесказане, автор відстоює думку про те, що перспективний та ретроспективний аспекти конституційно-правової відповідальності також можна поєднати і при дослідженні правового статусу учасників конституційного провадження. Він виділяє наступні аспекти: 1) позитивна та негативна конституційно-правова відповідальність Конституційного Суду України; 2) позитивна та негативна конституційно-правова відповідальність органів Конституційного Суду України; 3) позитивна та негативна конституційно-правова відповідальність суддів Конституційного Суду України.

За результатами дослідження зроблено висновки, що у законодавстві належним чином відображена лише індивідуальна негативна відповідальність суддів Конституційного Суду України, а колегіальна (колективна) негативна конституційно-правова відповідальність органів Конституційного Суду України потребує додаткової регламентації. Саме тому пропонується у Законі України «Про Конституційний Суд України» передбачити окремий розділ, у якому слід системно поєднати механізми індивідуальної та колегіальної відповідальності у конституційному провадженні.

Ключові слова: судове провадження, конституційне провадження, Конституційний Суд України, учасники провадження, учасники конституційного провадження, правовий статус, правовий статус учасників конституційного провадження, конституційно-правова відповідальність, конституційно-правова відповідальність учасників конституційного провадження.

Rozvadovsky V. I. Features of constitutional and legal responsibility in the constitutional proceedings of Ukraine

In the article, the author substantiates the idea that the issue of constitutional and legal responsibility is an integral part of the legal status of participants in constitutional proceedings in Ukraine. This, on the one hand, is related to the rights and obligations of the participants in this type of proceedings, and on the other hand - the state of implementation of such liability will affect the effectiveness of the constitutional proceedings and the degree of protection of legitimate interests of the participants. That is why this issue is relevant and practical.

According to the author, the key methodological principles in determining the range of subjects of constitutional and legal responsibility in constitutional proceedings is the existence of a special constitutional and legal status. Among the participants in these proceedings, only the Constitutional Court of Ukraine, as well as its bodies and judges, have such a status. Another important issue related to the determination of constitutional liability is the issue of positive (prospective) and negative (retrospective) aspects of this type of liability in constitutional proceedings.

Given the above, the author argues that the prospective and retrospective aspects of constitutional liability can also be combined in the study of the legal status of participants in constitutional proceedings. He singles out the following aspects: 1) positive and negative constitutional and legal responsibility of the Constitutional Court of Ukraine; 2) positive and negative constitutional and legal responsibility of the bodies of the Constitutional Court of Ukraine; 3) positive and negative constitutional and legal liability of judges of the Constitutional Court of Ukraine.

According to the results of the study, it was concluded that the legislation properly reflects only the individual negative responsibility of judges of the Constitutional Court of Ukraine, and the collegial (collective) negative constitutional and legal responsibility of the Constitutional Court of Ukraine needs additional regulation. That is why it is proposed in the Law of Ukraine «On the Constitutional Court of Ukraine» to provide a separate section in which the mechanisms of individual and collective responsibility in constitutional proceedings should be systematically combined.

Key words: court proceedings, constitutional proceedings, Constitutional Court of Ukraine, participants in proceedings, participants in constitutional proceedings, legal status, legal status of participants in constitutional proceedings, constitutional liability, constitutional liability of participants in constitutional proceedings.

Созанський Т.І., Газдайка-Василишин І.Б.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ НА ҐРУНТІ НЕТЕРПИМОСТІ

УДК 343.4; 343.61

Постановка проблеми. Згідно із Конституцією України громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом; не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками; кожен має право на свободу світогляду і віросповідання. На забезпечення цих конституційних положень спрямована низка кримінально-правових норм. Зокрема, Кримінальний кодекс України (далі – КК) містить положення, що так чи інакше стосуються злочинів, які вчиняються на ґрунті нетерпимості. В більшості з них йдеться про вчинення злочинів з мотивів расової, національної чи релігій-